

II. NOVÉ OTEVŘENÍ ČÍNY

II.1 PRVNÍ POKUSY PRONIKNOUT DO ČÍNY

Navázání přímého námořního kontaktu s Evropou (1513) a povolení čínských úřadů k usazení na poloostrově Macao v polovině 16. století znamenalo novou etapu vztahů mezi Čínou a evropskými námořními velmocemi. Kromě obchodních aktivit tato změna přinesla i první pokusy o evangelizaci Číny. Na jejich počátku stál **Juan de Zumárraga** (1468–1548), baskický františkánský biskup a mexický arcibiskup (v letech 1546–1548). Roku 1545 provedl předběžné přípravy pro evangelizaci Číny, a dokonce vyjádřil touhu vzdát se svého biskupství a odejít hlásat evangelium na Filipíny a pokračovat odtud do Číny. Když však františkánská provinční kapitula a Řím odmítly dát souhlas, Zumárraga zůstal v Mexiku a byl v roce 1546 jmenován prvním mexickým arcibiskupem.⁹² Dalším nenaplněným záměrem byla snaha spoluzakladatele jezuitského řádu a „apoštola Indií“ (latinsky *Indiarum apostolus*), navarrského katolického kazatele a misionáře **Františka Xaverského** (1506–1552), přinést do Číny evangelium. Po misijní práci v Malakce, na Molukách a v jižní Indii v letech 1545 až 1548 odjel František roku 1549 do Japonska, kde působil do roku 1551. Po krátkém pobytu v Indii odplul v roce 1552 zpět do Japonska, a protože se chystal na cestu do Číny, vezl s sebou i pověřovací listy pro čínského císaře. Podařilo se mu doplout až na Ostrov svatého Jana, asi 14 km jižně od čínské pevniny, který byl posledním místem, kde tehdy

---

⁹² ETULAIN – ECHEVERRIA (1999): 16. Zumárraga byl prvním Římem jmenovaným biskupem Nového Španělska (dnešního Mexika), kterému císař Karel V. Habsburský (1500–1558, vládl 1516–1556) před odjezdem roku 1527 propůjčil titul „ochránce indiánů“ (španělsky *Protector de los indios*). IRABURU (2003): 558.

Obr. 2: Japonské vyobrazení sv. Františka Xaverského (anonym, 17. století).

mohli přistát cizinci. Snažil se najít někoho, kdo by byl ochoten riskovat a tajně ho převést do Číny. Nevyužil ani poslední možnosti opustit ostrov s odplouvajícími portugalskými loděmi. Na ostrově ho v době čekání na odvoz do Číny zachvátila nemoc a František po dvanácti dnech 3. prosince 1552 umírá.⁹³

Kolem poloviny 16. století zaznamenáváme také první případy konverzí čínských obyvatel. V roce 1546 se dva čínští chlapci zapsali do jezuitské Koleje svatého Pavla⁹⁴ v Góji, hlavním městě Portugalské Indie. Jeden z těchto dvou čínských křesťanů, známý jako Antonio de Santa Fé, doprovázel jako tlumočnick sv. Františka Xaverského na jeho plánované cestě do Číny.

⁹³ PINCH (2011); FIDLEROVÁ – ANDRLE, eds. (2010); VLČKOVÁ (2007); COLLANI (1998e).

⁹⁴ Komplex s bohatou knihovnou byl zničen v roce 1830.

II.2 POČÁTKY MISIONÁŘSKÉ ČINNOSTI V ČÍNĚ

Od poloviny 16. století začali do Číny přicházet misionáři z Portugalska (především jezuité), pod jehož patronát toto území spadalo. Avšak vzhledem k malému počtu obyvatel⁹⁵ byla portugalská vláda brzy nucena využívat misionáře jiných národností. Příslušníci jezuitského řádu z jiných zemí však byli nuceni vstoupit do portugalských služeb. Na Východ tak vyplouvali přes Portugalsko a museli mít portugalský pas.⁹⁶ Portugalsko nicméně brzy nebylo schopno řešit nedostatek kněží v misiích, a to jak z vlastních sil, tak pomocí jezuitů z jiných zemí. Jednou z možností bylo začít vysílat do Číny kněží ze španělsky mluvících mendikantských řádů⁹⁷ (dominikáni, františkáni a augustiniáni), tedy pod patronací španělského *patronata*, a to i proti vůli Portugalců.⁹⁸

Klement VIII. (1536–1605, papež v Římě 1595–1605) volil kompromisní řešení a 12. prosince 1600 vydal breve *Onerosa pastoralis officii cura*⁹⁹, jímž povolil františkánům, kapucínům, dominikánům, augustiniánům a karmelitánům kázat evangelium v Číně a přilehlých ostrovech bez jakéhokoli národnostního omezení, avšak pod portugalským *padroadem*. Hrozba exkomunikace každému, kdo by toto porušoval, pomáhala udržet v oblasti portugalskou kontrolu.¹⁰⁰

⁹⁵ V polovině 16. století bylo Portugalsko se svými 1,3 milióny obyvatel jednou z nejhřidčeji osídlených zemí v Evropě. STANDAERT, ed. (2001): 309.

⁹⁶ Tamtéž: 296.

⁹⁷ Mendikantské řády, též žebravé řády (z latinského *mendicans*, „žebrající“), bylo označení mnišských řádů, které se zřekly vlastnictví nejen na úrovni jednotlivců, ale i společenství jako celku (řádu). Ze středověku dodnes přetrvaly čtyři velké mendikantské řády, uznané Druhým lyonským koncilem (1274): dominikáni (schválení 1216), františkáni (1223), karmelitáni (1245) a augustiniáni-poustevníci (1256).

⁹⁸ Před rokem 1600 španělští dominikáni a františkáni odcházeli přes Mexiko a snažili se doplout do jižní Číny přes Filipíny a obejít tak portugalské Macao.

⁹⁹ Text viz STREIT – DINDINGER – ROMMERSKIRCHEN – KOWALSKY, 5 (1964): 987.

¹⁰⁰ JANN (1915): 182f; STANDAERT, ed. (2001): 296.

Padesát misionářů různých katolických řádů se v období let 1552 až 1583 pokoušelo proniknout hlouběji do Číny, většinou přes Kanton: dvacet pět jezuitů (z nich sedmnáct kněží), dvacet dva františkánů (jedenáct kněží), dva augustiniáni a jeden dominikán.¹⁰¹ Přestože Čína patřila do oblasti portugalského *padroada*, pokoušeli se do Číny proniknout i španělští misionáři, kteří jako předmostí využívali tehdy španělské Filipíny.¹⁰² Mezi nejznámější z těchto prvních pokusů Portugalců a Španělů postoupit do vnitrozemí mingské Číny patří pokusy portugalského dominikána Gaspara da Cruz a navarrského augustiniána Martina de Rada.

Gaspar da Cruz (asi 1520–1570)¹⁰³ působil v Asii od roku 1548, kdy se spolu s deseti dalšími dominikány vylodil v Portugalské Indii. V letech 1554 až 1556 působil v Malakce a Kamboodži. Na konci roku 1556 doplul na *Lampacao*¹⁰⁴, malý ostrov v deltě Perlové řeky západně od Macaa, který v polovině 16. století hrál významnou úlohu v čínsko-portugalském obchodu. Během pobytu na *Lampacau* Cruz obdržel povolení odejít do Kantonu, kde poté asi měsíc kázal.¹⁰⁵ Krátké období významu *Lampacaa* skončilo kolem roku 1560, kdy se portugalský obchod přesunul na nově založenou základnu v Macau.

Roku 1557 se Cruz vrátil do Malakky a odtud v roce 1560 zamířil do Hormuzu, kde poskytoval duchovní útěchu vojákům

¹⁰¹ SEBES (1988); TELLECHEA IDÍGORAS (1993).

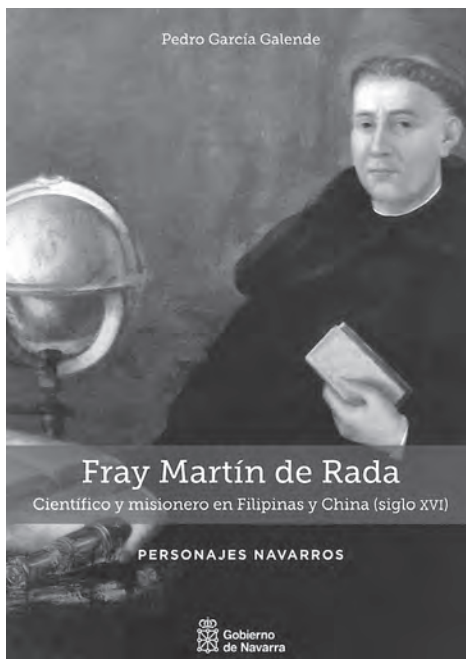
¹⁰² Křesťanskou misi na Filipínách zahájili augustiniáni (1565), následovani františkány (1577), jezuiti (1581) a dominikány (1587). STANDAERT, ed. (2001): 295.

¹⁰³ Jeden z prvních křesťanských misionářů v Číně a autor pravděpodobně prvního novověkého popisu Číny *Tractado em que se cõtam muito por estẽso as cousas da China...* Viz CRUZ (1569).

¹⁰⁴ *Lampacao* dnes již neexistuje jako samostatný ostrov, neboť sedimenty ze systému Perlové řeky způsobily, že se stal součástí většího ostrova. Jméno ostrova je známo v mnoha podobách: *Lampacau*, *Lampacam*, *Lam Puk*, *Lanpacan*, *Lampachan*, *Lampchào*, *Lamapacào*, *Lamapzan*, *Lanpetan*, *Lampaço*, *Lampacao*, *Lampaço*, *Lampacão*, *Lampaço*, *Langpetsao*.

¹⁰⁵ BORAQ (2009): 2–3.

Obr. 3: Obálka z knihy Pedra Garcíi Galendeho *Fray Martín de Rada, científico y misionero en Filipinas y China (siglo XVI)* (2015) s vyobrazením Martína de Rady.

portugalské pevnosti. Po třech letech se pravděpodobně vrátil do Indie. Zpět do Portugalska odešel roku 1565, v roce 1569 pomáhal obětem moru v Lisabonu. Sám se stal jeho obětí začátkem února následujícího roku po návratu do kláštera v Setúbalu.

Navarrský augustinián **Martín de Rada** (1533–1578) byl jedním z prvních augustiniánů, kteří evangelizovali Filipíny, a jedním z prvních misionářů, kteří navštívili mingskou Čínu.¹⁰⁶ V roce 1560 odešel jako dobrovolník do Nového Španělska (Mexiko). V Mexiku bylo de Radovi přiděleno studium jazyka otomi¹⁰⁷, kterým začal úspěšně mluvit již po pouhých pěti

¹⁰⁶ OSTOLAZA (2006).

¹⁰⁷ Skupina příbuzných jazyků ve středním Mexiku (endonymum: *hñāhñu*, *ñātho*, *ñāñho*, *ñyūhū*, *hñotho*, *hñāhū*, *hñātho*, *yūhu*, *yūhmū*, *ñūhu*, *ñotho*, *ñāñhu*).

měsících. Začal dokonce psát instruktážní kázání a knihy v tomto jazyce. De Radova nadání a administrativních schopností si všimli nejen představitelé augustiniánů v Mexiku, ale i jeho nadřízení ve Španělsku. V roce 1565 se zúčastnil expedice na Filipíny, v jejímž čele stál **Miguel López de Legazpi y Gurruchátegui** (asi 1502–1572), první generální guvernér na Filipínách (1565–1572). Tato expedice doplula na filipínský ostrov Cebu (cebuánsky *Sugbo*) 27. dubna 1565. Zde navarrští a baskičtí augustiniáni de Rada, Andrés de Urdaneta y Cerain (1498/1508–1568), Diego de Herrera († 1576), Pedro de Gamboa a Andrés de Aguirre (1527–1593) zahájili první novodobou křesťanskou misi ve východní Asii.

De Rada, který na Cebu pobýval až do roku 1572, se rychle naučil místní jazyk cebuánštinu (*sinugboanon*, *sinebwano*) a získal si přívlastek „apoštol křesťanské víry na Cebu“. V roce 1572 se stal augustiniánským regionálním superiorem na Filipínách. Ještě na Cebu začal studovat čínský jazyk, který během několika měsíců ovládl natolik, že roku 1574 mohl tlumočit skupině čínských obchodníků, kteří navštívili Manilu.

Dne 26. června 1575 de Rada a mexický augustinián **Jerónimo Marín** († 1606) doprovázeli delegaci mingských vojenských hodnostářů z Manily do Číny. Pátého července dorazili do přístavu Sia-men v provincii Fu-ťien a poté navštívili řadu měst.¹⁰⁸ Skupina se vrátila do Manily dne 28. října 1575. Po svém návratu de Rada sepsal podrobné postřehy o Číňanech a jejich způsobu života.¹⁰⁹

Mezitím byla dne 7. března 1575 oficiálně založena augustiniánská Provincie Nejsvětějšího Jména Ježíš na Filipínách.¹¹⁰ Na její přípravě se po roce 1565 podílel i de Rada. V roce 1578 byl vyslán guvernérem Manily na Borneo, kde měl urovnat spor v sultánově rodině. Expedice však nebyla úspěšná a de Rada

¹⁰⁸ BOXER – PEREIRA – CRUZ – RADA (1953).

¹⁰⁹ *Relaçion Verdadera delascosas del Reyno de TAIBIN* ... Viz RADA (1575).

¹¹⁰ PÉREZ (1901).

na zpáteční cestě onemocněl a krátce před přistáním v Manile zemřel.

II.3 PRVNÍ NOVODOBÁ FRANTIŠKÁNSKÁ MISE

De Radův podrobný popis Číňanů a způsobu jejich života velkou měrou pomohl k uskutečnění misijní cesty jiného řádu – františkánů.¹¹¹ Důkladná příprava vyvrcholila roku 1579 cestou Giovanniho Battisty Lucarelliho da Pesaro (1540–1604), Petra Alfara, Augustina z Tordesillas (1528–1629), Sebastiána de San Francisco de Baëza a dalších tří františkánů ze Španělských Filipín do Číny. V Kantonu, kam připluli 23. června, však několik měsíců marně čekali na povolení k pobytu, a proto se někteří z nich vrátili do Manily. Alfaro s Lucarellim se rozhodli zůstat na čínském území a usadili se v Macau. Zde se františkáni potýkali s portugalskou nesnášenlivostí a útoky na jejich misii. V červnu 1585 nakonec museli Macao opustit. Dalších téměř padesát let se především španělští františkáni z manilské základny soustředili na japonskou misii (od roku 1593).¹¹²

Dne 31. března 1577 se **Giovanni Battista Lucarelli da Pesaro** (1540–1604), první italský novověký františkánský misionář v Číně,¹¹³ seznámil s **Antoniem de San Gregorio** († 1583), španělským laickým bratrem, který se vrátil z vojenského tažení v Peru (tehdejší Místokrálovství Peru, 1542–1824). Antonio dostal od Řehoře XIII. povolení k návratu do Španělska, aby

¹¹¹ Podrobněji o františkánských misiích v Číně viz LIŠČÁK (2015a).

¹¹² LEMMENS (1929): 123–124. Stručné životopisy těchto prvních františkánů na čínské půdě viz např. *Sinica Franciscana* (1933) II: 3–5, 95, 163, 187–188.

¹¹³ V roce 1572 opustil řád konventuálů, který byl ve Španělsku, kde od roku 1571 pobýval, nepopulární a připojil se k reformovaným diskalceátům. Zde začal jeho dobrodružný život misionáře a cestovatele v letech 1576 až 1587, který sám popsal ve zprávě předložené v roce 1593 kardinálovi Alessandrovii Ottavianovi de' Medici (1535–1605), pozdějšímu papeži Lvovi XI. (1535–1605, papež v Římě v dubnu 1605).

vyhledal dvanáct řeholníků ochotných ho následovat do „Indií“. Mezi nimi byl i Giovanni Battista.

Dne 24. června 1577 se všichni františkáni nalodili v přístavu Sanlúcar de Barrameda nedaleko Cádizu, pluli přes Kanárské ostrovy a Haiti do Mexika, kde čekali dva měsíce, než budou moci pokračovat dále. Poté se přepravili do Acapulka a přes Tichý oceán pokračovali na Filipíny. Do Manily přijeli 2. července 1578 – toto datum je nyní považováno za počátek kázání bratrů konventuálů na těchto ostrovech, kde do té doby působili pouze augustiniáni (od roku 1565).

Mezitím se Antonio de San Gregorio vrátil do Říma, kde od papeže Řehoře XIII. obdržel bulu *De salute gregis* (15. listopadu 1577), jíž byly misie diskalceátů na Filipínách a v Číně zasvěceny sv. Řehoři I. Velikému (asi 540–604, papež v Římě 590–604).

Na Filipínách založil Giovanni Battista první klášter františkánského řádu a postavil první kostel, zasvěcený sv. Anně. Působil v oblasti Pangasinan a Ilocos. V roce 1579 kustod misí na Filipínách Petr Alfaro vyzval Giovanniho Battistu, aby ho následoval do Číny. Vypluli 12. června 1579 spolu s Augustinem z Tordesillas (1528–1629), Sebastiánem de San Francisco de Baëza a několika dalšími františkány. Po několika dnech plavby vpluli do ústí Perlové řeky a 23. června přistáli v Kantonu. Giovanni Battista a jeho společníci vešli do města, doprovázeni několika čínskými konvertity, kteří mluvili portugalsky, protože pocházeli z portugalského Macaa. Díky nim mohli sloužit první tajnou mši v pevninské Číně. Dne 21. srpna se odebrali do *Sauguinu* (Čao-čching), města v deltě Perlové řeky v provincii Kuang-tung v jižní Číně a sídla generálního guvernéra Liang-kuangu¹¹⁴.

Dne 10. listopadu 1579 Giovanni Battista odjel ve společnosti svého superiora z Kantonu do Macaa. Do města přijeli

¹¹⁴ Generální guvernér či místokrál Liang-kuangu byl jedním z osmi generálních guvernérů vlastní Číny jmenovaných za dynastie Čching. Pod jeho pravomoc spadaly dnešní provincie Kuang-tung, Kuang-si a Čhaj-nan.

pět dní nato a byli přivítáni prvním biskupem v Macau jezuitou Melchiorem Carneirem Leitãem (1516–1583). Vzápětí začali se stavbou kostela Panny Marie Andělské z Porciunkuly,¹¹⁵ který se stal prvním novodobým františkánským kostelem v Číně. Petr Alfaro doufal, že se Giovannimu Battistovi podaří urovnat spory mezi španělskými a portugalskými řeholníky v Macau, a proto ho jmenoval kustodem misie a opustil Macao.

Giovanni Battista poté působil v Indii a Malakce. Ke konci roku 1582 se opět plavil do Číny, kam dorazil po padesáti pěti dnech plavby. Na začátku roku 1583 se rozhodl vypravit do Říma a přimluvit se za misie. Do Říma přijel krátce po zvolení Sixta V. (24. dubna 1585). Papežem byl však přijat až v roce 1586. Podal mu zprávu o úspěších misionářů a požádal o dovolení odejít zpátky na východ. Po italském pobytu, během něhož kázal v Janově (1586), Miláně (1587) a Benátkách, se Giovanni Battista vrátil do Španělska. Zde na konci roku 1589 předložil králi Filipovi II. (1527–1598, vládl 1556–1598) tři memoranda, jejichž cílem bylo podpořit misijní aktivity v Číně a Indii, přičemž základnou měly být namísto portugalských kolonií Góy a Malakky Španělské Filipíny. Tyto žádosti však zůstaly nevyslyšeny, protože již v lednu 1589 se Filip II. rozhodl přijmout plány portugalských jezuitů, kteří brzy zahájili rozsáhlé misionářské tažení do východní Asie.

Misionář a první kvardián a superior františkánské provincie na Filipínách **Petr Alfaro** († 1580), galicijský františkán z řádu diskalceátů¹¹⁶ z Provincie sv. Jakuba v západním Španělsku, působil zprvu v klášteře v Alcalá de Henares nedaleko Madridu.

¹¹⁵ Porciunkula (z latinského *Portiuncula*, italsky *Porziuncola*, úděliček, podílek, malý pozemek) je vžitě jméno pro kapli Panny Marie Andělské, 4 km vzdálené od Assisi v Umbrii ve střední Itálii. Tento přívlástek pak dostávaly všechny kostely zasvěcené Panně Marii Andělské. V této kapli v kruhu svých druhů 3. října 1226 zemřel František z Assisi, zakladatel františkánského řádu. Počátky kaple však sahají až do 4. století, kdy zde působili eremité z Palestiny.

¹¹⁶ Jako diskalceáti čili „bosí“, „neobutí“, byli označováni členové řeholních řádů, jejichž členové chodili bosí nebo nosili sandály se zakrytými nebo odkrytými nohami. V rámci františkánského řádu se jako diskalceáti čli alkanta-